

Šlechtění okurek na odolnost k chorobám

Odolné odrůdy potřebují méně chemie

Pěstování odolných odrůd je nejlepší způsob, jak omezit používání chemikálií na zahrádce. Co to vlastně znamená, že nějaká odrůda je „odolná“? Jsou to dvě otázky: **proti čemu** je odolná a **v jaké míře** je odolná.

U okurek je zatím stále nejdůležitější odolnost k plísni okurkové. Některé choroby, které do roku 1985 porosty okurek velmi poškozovaly, se nyní moc neobjevují (gumóza, padlí), jiné se v Evropě nově rozmáhají a možná v brzké době budou závažné i u nás (ZYMV – virus žluté mozaiky cukety byl na jižní Moravě v letech 2000–2003 na okurkách dost běžný). A nejde jen o choroby. Řada pěstitelů již poznala, že hustoostné (a zvláště partenokarpické) odrůdy nakládaček se v chladnějších oblastech (i letech) moc neosvědčují, kdežto hruboostné, jmenovitě Regina F1, bývají velmi dobré, a dovedou se celkem dobře „vyporádat“ i s náhlými poklesy nočních teplot během sklizně. Jde tedy o odolnost k chladu.

„Jak moc“ je odrůda odolná?

U některých chorob jsou hranice velice jasné – odolná rostlina nemá žádné příznaky choroby, kdežto náchylná často dokonce i předčasně uhyne. Obvykle ale jde spíše o stupně odolnosti: málo nebo hodně odolná (dokonalá odolnost je jen výjimkou, velice slabá odolnost je zase už náchylností).

Ale pozor, **odolná a náchylná není totéž co zdravá a nemocná**. Na zahrádce a na poli vidíme jen zdravotní stav. Odolnost poznáme jen tehdy, máme-li vedle sebe různé odrůdy ve stejných podmínkách, vyskytují-li se zde ta která choroba, a jsou-li podmínky pro její šíření. Teprve potom je nemocná rostlina opravdu náchylná, a zdravá (nebo jen zdravější) je opravdu odolná (nebo spíše odolnější).

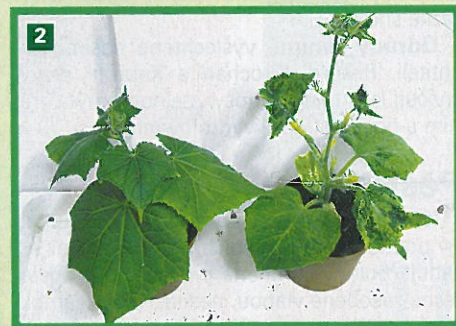
A v tom je jeden z hlavních problémů šlechtění na odolnost. Snad s výjimkou plísne okurkové, která se u nás zatím vyskytuje pravidelně, nelze na zahrádě či na poli odlišit „odolné“ rostliny či odrůdy od těch „jen zdravých“. Mám-li opravdu objektivně vybrat odolné rostliny či linie, odrůdy apod., musím je touto chorobou uměle infikovat, a pěstovat je (a tedy zkoušet) v podmínkách, které vyhovují této chorobě (tedy teplo v případě viróz, chladno v případě gumózy apod.).

Zařízení, které tohle umožňuje, se nazývá fytotron. Je to klimatizovaná prostora s umě-

lým osvětlením, v níž se zkoušené rostlinky pěstují. Tato zařízení většinou slouží výzkumu, jsou velmi přesná, komplikovaná, drahá, ale také malá (užitná plocha 1 m² je už hodně). Pro účely šlechtění, kdy je třeba zkoušet stovky „čísel“ a tedy tisíce rostlinek, se toto úplně nehodí. My jsme v loňském roce zřídili v Bzenci „šlechtitelský fytotron“, dostatečně přesný pro účely sériových testů (kolísání teploty je ±1 °C), a přitom podstatně větší – užitná plocha je 11 m², a lze v něm otestovat najednou několik tisíc rostlinek (obr. 1). Osvětlení, topení a chlazení je řízeno automaticky, jen záливka se dělá ručně. K tomu ovšem máme také malou fytopatologickou laboratoř pro práci s původci chorob – tedy viry, bakteriemi a plísněmi.

Co odhalil fytotron

Během roku 2005 a 2006 jsme tady otestovali přes 900 „čísel“, tedy především rozpracovaných linií apod., na jejich odolnost k ZYMV, který sice nejvíc napadá cukety, ale v letech 2000–2003 se již i u nás objevil na řadě porostů okurek. Umělá infekce se v tomto případě dělá ručně, potíráním děložních lístků okurek šťávou z nemocné rostliny (obr. 2).

Rostliny se pak pěstují v 16hodinovém dni v teplotě 20–25 °C, a po třech týdnech se na náchylných rostlinách projeví zřetelné příznaky mozaiky na pravých listech (obr. 3). Ty rostliny, které mají příznaky velmi slabé nebo žádné, se hodnotí jako odolné, a ověřují se opakovanými testy. A pokud jsou odolné všechny rostliny z dané linie, je tato linie či odrůda už opravdu odolná jako celek.

Takových odolných „čísel“ jsme našli velmi málo, ale máme z čeho vycházet. Navíc se

ukázalo, že právě hruboostné odrůdy nakládaček Regina, Admira, Jitka a Lada, stejně jako salátovky Linda a Natálie k těmto odolným materiálům patří, kdežto mezi hustoostnými odrůdami jsme nenašli téměř žádné odolné. Pro vyšlechtění hustoostných nakládaček, odolných k ZYMV bude tedy nutno provádět křížení, samoopylení. Další testování a výběry odolných rostlin je zkrátka nesnadná, ale velice zajímavá práce na více let.

A přitom nejde jen o odolnost k virové mozaice. Odrůda musí mít také určitou odolnost k plísni a k chladu, i k dalším chorobám (gumóze, padlí, bakterióze aj.). Fytotron umožňuje i testování mladých rostlin okurek na odolnost k chladu – zde zatím vyvíjíme vhodnou metodu, která by dokázala určit ty odrůdy a linie, které snázejí chlad podstatně lépe, než ostatní. Dosavadní výsledky ukazují, že to půjde. Hotová odrůda, která se má prosadit v praxi, musí mít také dostatečnou ranost, jakost plodů a výnosnost.

Šlechtění je práce trvalá, která nikdy nekončí dokonalou, ideální odrůdou. Stejně tak, jako šlechtitel vybírá odolnější linie, tak i příroda vybírá nové kmeny chorob, které jsou schopny námi vyšlechtěné odolné odrůdy opět napadnout. I jí to ovšem trvá léta, a tak jsou dány šance oběma stranám – člověku i přírodě. A to je dobře – o dokonalost je třeba usilovat, ale dosáhnout jí nelze (na štěstí!).

Bohuslav Holman

Foto autor

